

Latvijas Republikas tiesībsargs

Baznīcas iela 25, Rīga, LV-1010, tālr.: 67686768, e-pasts: tiesibsargs@tiesibsargs.lv, www.tiesibsargs.lv

ATZINUMS pārbaudes lietā Nr.2023-14-26C Rīgā

12.12.2023.

Nr. 6-6/42

Latvijas Republikas Saeima
saeima@saeima.lv

Informācijai **Ministru kabinets**
pasts@mk.gov.lv

*Par sociālās stipendijas "Studēt gods" nosacījumu
atbilstību vienlīdzības principam*

Tiesībsargs pēc vairāku privātpersonu iesniegumiem ir izskatījis pārbaudes lietu par tiesiskās vienlīdzības principa ievērošanu sociālās stipendijas "Studēt gods" piešķiršanas noteikumos un sniedz šādu atzinumu.

1. Sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma būtība un mērķis

1.1. 2021. gada 16. jūnijā tika pieņemti grozījumi Augstskolu likumā, ar kuriem Augstskolu likuma 52. pants tika papildināts ar 3.¹ daļu, nosakot, ka: "Studējošajam līdz 25 gadu vecumam, kurš studē Latvijā pilna laika studijās klātienē pirmā līmeņa profesionālās augstākās izglītības programmā, bakalaura studiju programmā vai profesionālajā studiju programmā, ir tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam (turpmāk — sociālā stipendija), ja studējošais atbilst Ministru kabineta noteiktajām prasībām. Sociālo stipendiju piešķir no valsts budžeta līdzekļiem. Ministru kabinets nosaka studējošo kategorijas, kurām piešķir sociālo stipendiju, sociālās stipendijas piešķiršanas nosacījumus, tostarp ņemot vērā studējošā sekmju līmeni un ienākumus, kā arī sociālās stipendijas apmēru un tās piešķiršanas kārtību."¹

Pamatojoties uz šo likuma normu, Ministru kabinets 2021.gada 17. augustā grozīja Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumus Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" (turpmāk – Stipendiju noteikumi), papildinot tos ar jaunu nodaļu "III¹. Studējošo

¹ 2021. gada 16. jūnija likums "Grozījumi Augstskolu likumā". <https://likumi.lv/ta/id/324119>.

kategorijas, kurām piešķir sociālo stipendiju "Studētgods", sociālās stipendijas "Studētgods" piešķiršanas nosacījumi, tās apmērs un piešķiršanas kārtība".²

2022. un 2023. gadā³ Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļa tika grozīta, precizējot terminoloģiju atbilstoši augstskolu iekšējās pārvaldības reformas nosacījumiem, taču nemainot tās būtību attiecībā uz sociālās stipendijas piešķiršanas noteikumiem. Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļa spēkā esošajā redakcijā paredz: "Studējošajam līdz 25 gadu vecumam, kurš **studē Latvijā** pilna laika studijās īsā cikla profesionālās augstākās izglītības un pirmā cikla augstākās izglītības programmā, kā arī otrā cikla augstākās izglītības programmā, kura īstenojama pēc vidējās izglītības ieguves, ir tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam, ja studējošais atbilst Ministru kabineta noteiktajām prasībām. Sociālo stipendiju piešķir no valsts budžeta līdzekļiem. Ministru kabinets nosaka studējošo kategorijas, kurām piešķir sociālo stipendiju, sociālās stipendijas piešķiršanas nosacījumus, tostarp ņemot vērā studējošā sekmju līmeni un ienākumus, kā arī sociālās stipendijas apmēru un tās piešķiršanas kārtību."

Arī Stipendiju noteikumi 2022. un 2023. gadā tika grozīti gan paplašinot sociālās stipendijas "Studētgods" saņēmēju loku, gan saskaņojot terminoloģiju atbilstoši augstskolu iekšējās pārvaldības reformas nosacījumiem.

Saskaņā ar Stipendiju noteikumu 30.¹ punktu sociālo stipendiju "Studētgods" var saņemt studējošais, kurš studē valsts budžeta finansētajā studiju vietā vai par maksu un:

- 1) kurš ir Latvijas pilsonis vai Latvijas nepilsonis (30.¹ 1.apakšpunkts);
- 2) kurš ir līdz 25 gadus vecs (ieskaitot) (30.¹ 2.apakšpunkts);
- 3) studējošais, kurš Fizisko personu reģistrā ir reģistrēts ģimenē, kurā:
  - vismaz vienam no studējošā vecākiem ir trīs bērni vai vairāk, tai skaitā audžuģimenē ievietoti vai aizbildnībā esoši bērni (..), vai
  - pašam studējošajam ir trīs bērni vai vairāk, tai skaitā audžuģimenē ievietoti vai aizbildnībā esoši bērni (..) ⁴ (turpmāk – daudz bērnu ģimene) (30.¹ 3.1.apakšpunkts);
- 4) studējošais, kurš līdz 18 gadu vecuma sasniegšanai bija reģistrēts Fizisko personu reģistrā kā bārenis⁵ vai bez vecāku apgādības palicis bērns⁶ (30.¹ 3.2.apakšpunkts);
- 5) studējošais, kurš ir persona ar I vai II invaliditātes grupu (30.¹ 3.3.apakšpunkts);
- 6) studējošais, kuram nav uzturlīdzekļu parādu⁷ (30.¹ 4.apakšpunkts);

² Ministru kabineta 2021. gada 17. augustā noteikumi Nr. 566 "Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām"". Stājās spēkā 2022. gada 1. septembrī.
<https://likumi.lv/ta/id/325587>

³ Sk. 2022. gada 15. septembra likums "Grozījumi Augstskolu likumā". <https://likumi.lv/ta/id/335869>; 2023. gada 22. jūnija likums "Grozījumi Augstskolu likumā". <https://likumi.lv/ta/id/343135>

⁴ Attiecība uz audžuģimenē ievietoti vai aizbildnībā esoši bērni Noteikumi Nr. 740 precizē, ka jābūt vismaz trīs bērniem Fizisko personu reģistrā reģistrēti ar statusu "aktīvs"; minēto bērnu skaitā neieskaita bērnus, par kuriem personai ir pārtrauktas vai atņemtas aizgādības tiesības.

⁵ Stipendiju noteikumi attiecībā uz bāreņiem precizē, ka Fizisko personu reģistrā ir reģistrēts studējošā vecāku miršanas fakts.

⁶ Stipendiju noteikumi attiecībā uz bez vecāku apgādības palikušiem bērniem precizē, ka Fizisko personu reģistrā nav norādīti vecāki vai ir reģistrētas ziņas par vecāku aizgādības tiesību pārtraukšanu vai vecāku aizgādības tiesību atņemšanu, kas bija spēkā līdz studējošā 18 gadu vecuma sasniegšanai.

⁷ Izņēmums ir, ja persona ir reģistrēta Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrācijas iesniedzēju un parādnieku reģistrā parādnieka statusā un ir:

- persona ar invaliditāti;
- persona, kura pārejošas darbnespējas dēļ nestrādā ilgāk kā sešus mēnešus, ja darbnespēja ir nepārtraukta, vai vienu gadu triju gadu periodā, ja darbnespēja atkarojas ar pārtraukumiem;

- 7) studējošais, kurš ir imatrikulēts:
  - īsā cikla profesionālās augstākās izglītības programmā,
  - pirmā cikla augstākās izglītības programmā vai
  - otrā cikla augstākās izglītības programmā, kura īstenojama pēc vidējās izglītības ieguves (30.¹ 5.apakšpunkts);
- 8) studējošais, kurš studē pilna laika klātienē un neatrodas studiju pārtraukumā (30.¹ 6. un 30.¹ 7.apakšpunkts);
- 9) **studējošais, kurš studē Latvijā valsts vai citu juridisko un fizisko personu dibinātajā augstākās izglītības iestādē** (30.¹ 8.apakšpunkts);
- 10) studējošais, kurš iepriekš nav ieguvis augstāko izglītību⁸ (30.¹ 9.apakšpunkts);
- 11) studējošais, kuram ir noteiktas kvalitātes kritērijiem atbilstoša vidējās izglītības sekmju esamība⁹ (30.¹ 10.apakšpunkts);
- 12) studējošais, kuram ir noteiktas kvalitātes kritērijiem atbilstošas sekmes studiju laikā augstākās izglītības iestādē¹⁰ (30.¹ 11.apakšpunkts);
- 13) studējošais, kuram nav studiju laikā augstākās izglītības iestādes iekšējos normatīvajos aktos norādīto pārkāpumu (30.¹ 12.apakšpunkts);
- 14) studējošais, kura ieņēmumi nepārsniedz vidēji 1000 eiro mēnesī¹¹ (30.¹ 13.apakšpunkts).

Sociālās stipendijas sāka piešķirt no 2021.gada 1.septembra¹². Šobrīd tās apmērs ir 175 eiro 10 mēnešus gadā. No 2023.gada 1.septembra stipendijai var pieteikties visu kursu studējošie, kas atbilst kritērijiem.

1.2. Sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma mērķis Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļas sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) nav izvērsti raksturots. Anotācijā ir atsauce uz Izglītības un zinātnes ministrijas Informatīvo ziņojumu par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm. Šajā ziņojumā attiecībā uz sociālās stipendijas "Studēt gods" mērķi norādīts: "(..) augstākajā izglītībā ir nepieciešams izstrādāt pamatprincipus un atbalsta instrumentus atbalsta sistēmas izveidei, tai skaitā pēc sociālām pazīmēm, lai veicinātu augstākās izglītības pieejamību, iekļaušanos studiju vidē, iesaistīšanos pilnvērtīgā mācīšanās procesā un tā pabeigšanu. Informatīvajā ziņojumā norādīts, ka kvalitatīvas augstākās izglītības iegūšana ir solis uz veiksmīgu iekļaušanos darba tirgū un spēju nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni sev, savai ģimenei, kā arī iespēja kļūt par produktīvu sabiedrības dalībnieku, kas

---

- noslēgusi vienošanos ar Uzturlīdzekļu garantiju fonda administrāciju par kārtību, kādā tā veic uzturlīdzekļu un likumisko procentu maksājumus, un noslēgto vienošanos pilda.

Ministru kabineta 2021. gada 1. jūnija noteikumi Nr. 352 "Latvijas Goda ģimenes apliecināšanas programmas īstenošanas kārtība", 6. punkts. <https://likumi.lv/ta/id/323703#p6>

⁸ Izņemot gadījumu, ja studējošais iepriekš ieguva īsā cikla profesionālo augstāko izglītību ārvalstī vai ieguva to Latvijā un turpina studijas pirmā cikla augstākās izglītības programmā. Sk. detalizētāk Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumi Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām", 30.¹ 9 apakšpunkts. https://likumi.lv/ta/id/93004#p30_1

⁹ Centralizēto eksāmenu rezultāti procentuālajā novērtējumā nav zemāki par 30 % matemātikā un par 40 % latviešu valodā optimālajā līmenī, bet, ja centralizētie eksāmeni nav kārtoti vai kārtots tikai viens centralizētais eksāmens, - mācību priekšmetu vidējā atzīme vidējās izglītības dokumentā nav zemāka par sešām ballēm. Sk. detalizētāk Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumi Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām", 30.¹ 10 apakšpunkts. https://likumi.lv/ta/id/93004#p30_1

¹⁰ Studiju laikā ir sekmīgs, bez akadēmiskajiem parādiem, un vidējā svērtā atzīme nav zemāka par sešām ballēm. Sk. detalizētāk turpat, 30.¹ 11 apakšpunkts.

¹¹ Saņemot sociālās stipendijas "Studēt gods" pieteikumu šādi tiek vērtēti ienākumi - vērtējot saņemto pieteikumu atbilstību uz 20. februāri, kopējie studējošā ieņēmumi iepriekšējā taksācijas gadā nepārsniedz 12 000 euro bruto, bet, vērtējot saņemto pieteikumu atbilstību uz 20. septembri, kopējie studējošā ieņēmumi attiecīgajā gadā nepārsniedz 8 000 euro bruto saskaņā ar Valsts ieņēmumu dienesta rīcībā esošo informāciju. Sk. detalizētāk Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumi Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām", 30.¹ 13 apakšpunkts. https://likumi.lv/ta/id/93004#p30_1

¹² 2021. gada 16. jūnija likuma "Grozījumi Augstskolu likumā" 2. pants. <https://likumi.lv/ta/id/324119>

sniedz ieguldījumu valsts attīstībā. Pašlaik Latvijā sociālā dimensija nav būtiska augstākās izglītības politikas daļa, kas ir jāstiprina, kā arī tās veidošanā ir jāiesaista citas ministrijas un sociālie partneri. (...) lai nodrošinātu sociāli mazāk aizsargātiem studentiem – personām ar invaliditāti, bērniem no trūcīgām un maznodrošinātām ģimenēm, kā arī no daudz bērnu ģimenēm iespēju iegūt augstāko izglītību un turpmāk veiksmīgi iekļauties darba tirgū, vidējā termiņā ir nepieciešams izveidot speciālu sociālo stipendiju fondu, kas būtu atdalīts no akadēmiskās izcilības stipendiju fonda.”¹³

Stipendiju noteikumu 2021. gada 17. augusta grozījumu sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka mērķis šādam atbalstam ir sociālā mobilitāte un vienlīdzīgākas iespējas. Kvalitatīvas augstākās izglītības iegūšana ir solis uz veiksmīgu iekļaušanos darba tirgū un spēju nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni sev, savai ģimenei, kā arī iespēja kļūt par produktīvu sabiedrības dalībnieku, kas sniedz ieguldījumu valsts attīstībā. Absolventu monitoringa dati, iegūti no Valsts ieņēmumu dienesta, demonstrē, ka jau pirmajos divos gados pēc absolvēšanas nodokļu maksātāji ar augstāko izglītību pelna vidēji par 30% vairāk nekā vidēji valstī, attiecīgi iemaksā vairāk nodokļu.¹⁴ Cita starp Stipendiju noteikumu 2021. gada 17. augusta grozījumu sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā) norādīts, ka noteikumu projektā iekļauti tikai Latvijas pilsoņi un nepilsoņi, jo sociālās stipendijas "Studēt gods" mērķis ir demogrāfiskās situācijas uzlabošana un šī stipendiju veida ieviešana ir daļa no ģimenes pabalsta reformas, līdz ar to mērķa grupa ir Latvijas valsts piederīgie.¹⁵

Sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma izstrādē organizācijas - sadarbības platforma "Demogrāfisko lietu centrs", vadītājs ir atzīmējis, ka sociālās stipendijas "Studēt gods" ieviešana ir bijusi daļa no ģimenes valsts pabalsta reformas. Savukārt, raksturojot sociālās stipendijas mērķi, viņš ir norādījis, ka, pārejot uz ģimenes valsts pabalsta izmaksu pēc aprūpējamo bērnu skaita, nepieciešams nodrošināt citus atbalsta veidus, lai novērtētu katras kuplas ģimenes devumu bērnu audzināšanā. Tādējādi tiks paredzēts jauns atbalsta veids pieejamākai augstākai izglītībai daudz bērnu ģimeņu bērniem, izpildot noteiktus samērīgus sekmju kritērijus. Sociālā stipendija "Studēt gods" 160 eiro mēnesī studējot (1600 eiro gadā), atbalsts tieši tad, kad tas Goda ģimenei visvairāk ir nepieciešams.”¹⁶

No minētā secināms, ka sociālajai stipendijai "Studēt gods" ir divi mērķi:

- 1) finansiāli atbalstīt spējīgākos un sekmīgākos studējošos no sociāli aizsargājamām personu grupām, lai viņiem būtu iespēja iegūt augstāko izglītību un attiecīgi lai viņi veiksmīgāk varētu iekļauties darba tirgū un patstāvīgi varētu nodrošināt pienācīgu dzīves līmeni;
- 2) demogrāfiskās situācijas veicināšana.

Plašāk lūkojoties, sociālās stipendijas "Studēt gods" mērķis ir noteiktu aizsargājamo sociāli atbalstāmu cilvēku grupu un sabiedrības kopumā labklājības veicināšana.

¹³ Informatīvā ziņojuma par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm 2.lpp. Apstiprināts Ministru kabinetā 27.05.2021. un 08.06.2021. (VSS-327; TA-1263). Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975>

¹⁴ Sk. Ministru kabineta 2021. gada 17. augustā noteikumi Nr. 566 "Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) 1.nodaļas 2.punktu, 2.lpp. <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506355>

¹⁵ Ministru kabineta 2021. gada 17. augustā noteikumi Nr. 566 "Grozījumi Ministru kabineta 2004. gada 24. augusta noteikumos Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām"" sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) 3. lpp.; sk. arī 2021. gada 16. jūnija likuma "Grozījumi Augstskolu likumā". sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojuma (anotācijas) 1.nodaļas 2.punktu, <https://likumi.lv/ta/id/324119>

¹⁶ Sadarbības platforma "Demogrāfisko lietu centrs". Ģimenes valsts pabalsta reforma. Imants Parādnieks Demogrāfisko lietu centra vadītājs. Ministru prezidenta padomnieks demogrāfijas jautājumos. 2021.gada 12.marts. Prezentācijas 22. slaidis. Pieejama <https://www.lm.gov.lv/lv/media/14175/download>

Vienlaikus no minētā secināms, ka sociālā stipendija "Studēt gods" pēc būtības ir jauns sociālā nodrošinājuma sistēmas elements finansiāla atbalsta veidā noteiktu sociāli atbalstāmu grupu studējošajiem.

2. Iebildumi par sociālās stipendijas "Studēt gods" noteikumiem

Privātpersonas no daudz bērnu ģimenēm ir paudušas iebildumus, ka sociālā stipendija "Studēt gods" tiek piešķirts tikai tiem studējošajiem, kas studē Latvijā valsts vai citu juridisko un fizisko personu dibinātajās augstākās izglītības iestādēs, bet netiek piešķirts tiem Latvijas studējošajiem, kas ir izvēlējušies studēt ārpus Latvijas. Ar šādu nosacījumu tiek pārkāpts tiesiskās vienlīdzības princips pret tiem Latvijas studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kuri ir izvēlējušies studēt ārpus Latvijas.

Iebildumu pamatojumu raksturo vienā no iesniegumiem paustais viedoklis: *"Ministru kabineta noteikumi Nr. 740 "Noteikumi par stipendijām" paredz sociālo stipendiju "Studēt gods" tikai tiem daudz bērnu ģimenes bērniem, kuri studē Latvijā. Tā kā šī ir definēta kā sociālā stipendija, tad uzskatu, ka tiek pārkāpts vienlīdzības princips, sasaistot atbalstu ar nosacījumu studēt Latvijā, kaut arī stipendijas mērķis ir atbalstīt daudz bērnu ģimenes.*

Tas rada neizpratni, vai Latvijas valsts uzskata, ka jāveicina daudz bērnu ģimeņu atvašu studijas tikai Latvijā un tie, kas izvēlas studēt ārpus Latvijas, nav jāatbalsta? Vai daudz bērnu ģimenei izdevumi ir mazāki, ja studē ārpus Latvijas. Vai šīs ģimenes nav tikpat svarīgas kā citas?

Protams, ka A. (studējošais) var meklēt stipendiju Lielbritānijā (valsts, kurā iesniedzēja bērns studē), konkurējot ar citiem vietējiem un ārvalstu studentiem, taču tas nebūs Latvijas nodokļu maksātāju atbalsts Latvijas daudz bērnu ģimenei, bet Lielbritānijas nodokļu maksātāju labdarība.

Latvijā studējošie saņem "Studēt gods" pēc pazīmes daudz bērnu ģimene un stipendija tiek finansēta no Latvijas nodokļu maksātāju (arī manas) naudas un garantēta katram, bet mana ģimene nav pietiekami vērtīga, lai saņemtu atbalstu."

Tātad iesniedzēju iebildumi ir par vienas sociālas grupas – daudz bērnu ģimenes studējošo (kas atbilst Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļas un Stipendiju noteikumu prasībām) iespējām saņemt sociālo stipendiju "Studēt gods" gadījumos, kad studijas ir ārpus Latvijas. Citiem vārdiem sakot, iesniedzēji uzskata, ka Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļas un Stipendiju noteikumu 30.¹ 8. apakšpunkta prasība, ka studējošajam ir jāstudē Latvijā valsts vai citu juridisko un fizisko personu dibinātajā augstākās izglītības iestādē, pārkāpjot vienlīdzības principu, liedz studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs, tiesības saņemt sociālo stipendiju "Studēt gods". Iesniedzēju skatījumā, ir jābūt vienlīdzīgai iespējai saņemt sociālo stipendiju "Studēt gods", ņemot vērā stipendijas sociālo raksturu.

3. Iebildumu vērtēšanas robežas

Ievērojot minēto, pirmkārt, šīs pārbaudes lietas ietvaros sociālās stipendijas "Studēt gods" saņemšanas nosacījumi vērtējami attiecībā uz vienu no sociāli atbalstāmajām grupām - daudz bērnu ģimenēm. Otrkārt, jāņem vērā - noteikums, ka studiju vietai ir jābūt Latvijā, lai varētu saņemt sociālo stipendiju, ir iekļauts Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļā. Tātad šī nosacījuma izvirzīšana ir likumdevēja izšķiršanās. Šis ierobežojums attiecas uz visām atbalstāmajām sociālajām grupām, kuras atbilstoši likumdevēja deleģējumam

nosaka Ministru kabinets Stipendiju noteikumos, t.sk. uz studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm. Stipendiju noteikumu 30.¹⁸ apakšpunkts pēc būtības tikai papildina Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļā paredzēto nosacījumu par studiju vietu Latvijā ar noteikumiem par augstskolu juridisko statusu. Ņemot vērā minēto, kā arī sociālās stipendijas "Studēt gods" noteikumu sociālo dimensiju, pārbaudes lietā primāri ir vērtējama Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļa Satversmes 109.panta tvērumā, kas aptver arī vienlīdzības principa ievērošanas pienākumu. Savukārt Stipendiju noteikumu tiesību normas ir vērtējamas kā Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļā ietvertu noteikumu detalizējums.

4. Sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma analīze Satversmes 109. panta tvērumā

4.1. Satversmes 109.pants noteic: "Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos."

Satversmes tiesa, interpretējot Satversmes 109.pantu, ir norādījusi, ka sociālās aizsardzības sistēma ir vērsta uz to, lai izlīdzinātu dažāda veida sociālo risku sekas. Satversmes 109.pantā ietvertais sociālo risku uzskaitījums nav izsmeļošs, un likumdevējam ir pienākums sociālās aizsardzības sistēmā ietvert arī citus sociālos riskus. Daļa no riskiem, kuri likumdevējam ir obligāti jāietver šajā sistēmā, izriet no citos Satversmes pantos nostiprinātajām personu pamattiesībām un ar tām saistītajiem valsts pienākumiem, piemēram, attiecībā uz bērnu tiesībām un atbalstu ģimenei.¹⁷ Valstij ir rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem sociālās tiesības īstenojamas un aizsargājamas.¹⁸ Taču, ja valsts ar likumu personai ir paredzējusi konkrēta veida sociālo atbalstu, tas ir kļuvis par valsts sociālās aizsardzības sistēmas sastāvdaļu.¹⁹ Likumdevējam ir rīcības brīvība noteikt valsts sociālās aizsardzības sistēmas tiesisko regulējumu, bet tā pieņemtajiem lēmumiem jābūt atbilstošiem vispārējiem tiesību principiem. Tātad, ja valsts īpaša sociālā nodrošinājuma iespēju ir paredzējusi likumā, Satversmes 109.pants prasa, lai valsts rīcība šajā jautājumā atbilstu no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, tostarp tiesiskās vienlīdzības principam, kas ietilpst Satversmes 91.panta pirmā teikuma tvērumā.²⁰

Satversmes tiesa atzinusi, ka kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība sociālajām tiesībām, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi.²¹

Tā kā Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļas noteikumi vispār neparedz iespēju studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē augstskolā ārpus Latvijas, tiesības pieteikties un saņemt sociālo stipendiju "Studēt gods", nav pamata šo normu vērtēt kā Satversmes 109. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojumu. Augstskolu likuma 52.panta 3.¹ daļa ir vērtējama valsts pozitīvā pienākuma izpildes gaismā.

Vērtējot, vai valsts, izveidojot sociālo atbalstu - sociālo stipendiju "Studēt gods", ir izpildījusi pozitīvos pienākumus, kas tai izriet no personas sociālajām pamattiesībām, jāpārbauda, vai:

¹⁷ Satversmes tiesas 2011.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr.2010-17-01 7.punkts.

¹⁸ Satversmes tiesas 2011.gada 18.februāra sprieduma lietā Nr.2010-29-01 14.punkts

¹⁹ Satversmes tiesas 2010.gada 31.marta spriedumā lietā Nr.2009-76-01 5.5.punkts.

²⁰ Satversmes tiesas 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts.

²¹ Satversmes tiesas 2020. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-13-01 11. punkts.

1) likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības;

2) šie pasākumi veikti pienācīgi, proti, vai personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā;

3) ir ievēroti vispārējie tiesību principi.²²

4.2. Pārbaudot, vai likumdevējs ir veicis pasākumus, lai nodrošinātu personām iespēju izmantot sociālās tiesības, ir jānoskaidro, vai valsts ir veikusi pasākumus, lai cita starp daudz bērnu ģimenes pārstāvji varētu īstenot tiesības uz sociālās stipendijas "Studēt gods" saņemšanu.

Attiecībā uz šo kritēriju konstatējams, ka likumdevējs Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļā nav tieši noteicis, ka sociālā stipendija "Studēt gods" ir piemērojama tikai studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, vienlaikus paredzot, ka Ministru kabinets noteiks studējošo kategorijas, kurām piešķirt sociālo stipendiju. Atbilstoši normas deleģējumam Ministru kabinets Stipendiju noteikumu 30.^{13.1}apakšpunktā cita starp ir noteicis, ka sociālo stipendiju "Studēt gods" var saņemt studējošais no daudz bērnu ģimenes.

Nemot vērā, ka likumdevējam ir likumdošanas procesā jāizlemj svarīgākie jautājumi, detalizētāku noteikumu un likuma ieviešanai dzīvē nepieciešamos tehnisko normu izstrādāšanai pilnvarojot Ministru kabinetu vai citu valsts institūciju²³, atzīstams, ka likumdevējs vispārīgi ir veicis pasākumus, lai izveidotu sistēmu, kas atbalstītu studijas augstskolās jauniešiem no sociāli atbalstāmām grupām, t.sk. no daudz bērnu ģimenēm.

4.3. Pārbaudot, vai veiktie pasākumi ir veikti pienācīgi, ir jānoskaidro, vai šādām personām ir nodrošināta iespēja izmantot savas sociālās tiesības vismaz minimālā apmērā.

Vērtējot šo kritēriju, konstatējams, ka Stipendiju noteikumu 30.⁴punkts noteic sociālās stipendijas "Studēt gods" apmēru, kas ir 175 euro mēnesī. Cita summa, ja vien daudz bērnu ģimenes pārstāvis atbilst Stipendiju noteikumos noteiktajiem kritērijiem, nav paredzēta.

Līdz ar to atzīstams, ka Ministru kabinets ir noteicis konkrētu sociālās stipendijas "Studēt gods" apmēru, kas tiek piešķirts jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm, ja tie izpilda noteiktus kritērijus, piemēram, par sekmju līmeni.

4.4. Vērtējot, vai ir ievēroti vispārējie tiesību principi normas izstrādē, jāņem vērā, ka privātpersonu iebildumi ir celti tieši par studiju vietu kā atšķirīgās attieksmes kritēriju studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm. Līdz ar to jāvērtē Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļā iekļautā nosacījuma - tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam ir tikai studējošajam, kas studē Latvijā, atbilstība Satversmes 91.panta pirmajā teikumā ietvertajam tiesiskās vienlīdzības principam.

5. *Sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma analīze Satversmes 91.panta tvērumā*

5.1. Satversmes 91.pants nosaka: "Visi cilvēki ir vienlīdzīgi likuma un tiesas priekšā. Cilvēka tiesības tiek īstenotas bez jebkādas diskriminācijas."

²² Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2007.gada 19.decembra sprieduma lietā Nr.2007-13-03 8.4.punkts un 2017.gada 15.jūnija sprieduma lietā Nr.2016-11-01 14.punkts.

²³ Satversmes tiesas 2005.gada 21.novembra sprieduma lietā Nr.2005-03-0306 7.punkts un 2018.gada 21.februāra sprieduma lietā Nr.2017-11-03 14.1.punkts.

Tiesiskās vienlīdzības princips garantē vienotas tiesiskās kārtības pastāvēšanu. Tā uzdevums ir nodrošināt normatīvo aktu aptverošu iedarbību uz visām personām un to piemērošanu bez jebkādam privilēģijām.²⁴

Satversmes tiesa, konkretizējot tiesiskās vienlīdzības principu, ir atzinusi, ka tas liedz valsts institūcijām izdot tādas normas, kas bez objektīva un saprātīga pamata pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips pieļauj un pat prasa atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas atšķirīgos apstākļos, kā arī pieļauj atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos apstākļos, ja tam ir objektīvs un saprātīgs pamats.²⁵ Atšķirīgai attieksmei nav objektīva un saprātīga pamata, ja tai nav leģitīma mērķa vai nav samērīgas attiecības starp izraudzītajiem līdzekļiem un nospraustajiem mērķiem.²⁶

Lai izvērtētu, vai tiesību norma atbilst tiesiskās vienlīdzības principam, jānoskaidro:

1) vai un kuras personas (personu grupas) atrodas pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos;

2) vai apstrīdētā norma paredz vienādu attieksmi pret atšķirīgos apstākļos esošām personām vai arī atšķirīgu attieksmi pret pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām;

3) vai šāda attieksme ir noteikta ar normatīvajos aktos paredzētā kārtībā pieņemtu tiesību normu;

4) vai šādai attieksmei ir objektīvs un saprātīgs pamats, proti, vai tai ir leģitīms mērķis un vai ir ievērots samērīguma princips.²⁷

Lai izvērtētu, vai apstrīdētās normas radītā atšķirīgā attieksme atbilst samērīguma principam, jāpārbauda:

1) vai likumdevēja izraudzītie līdzekļi ir piemēroti leģitīmā mērķa sasniegšanai;

2) vai šāda rīcība ir nepieciešama, tas ir, vai leģitīmo mērķi nevar sasniegt ar citiem, indivīda tiesības un likumiskās intereses mazāk ierobežojošiem līdzekļiem;

3) vai likumdevēja darbība ir samērīga, tas ir, vai labums, ko iegūst sabiedrība, ir lielāks par indivīda tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto zaudējumu.²⁸

Ja, izvērtējot tiesību normu, tiek atzīts, ka tā neatbilst kaut vienam no šiem kritērijiem, tad tā neatbilst arī samērīguma principam un ir pretrunīga.²⁹

5.2. *Salīdzināmās personu grupas.* Vērtējot, vai un kuras personas (personu grupas) atrodas vienādos un pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos, ir nepieciešams vērst uzmanību uz sociālās stipendijas “Studēt gods” mērķi, proti, sniegt sociālo atbalstu konkrētai sabiedrības grupai studijām augstskolā, lai novērstu situāciju, ka students izvēlas studiju programmu atkarībā no finanšu iespējām. Apstāklis, ka studējošais no daudz bērnu ģimenes atbilstoši savām spējām un interesēm izvēlas studēt ārpus Latvijas, nemazina šī studējošā, tai skaitā viņa daudz bērnu ģimenes, vajadzību pēc valsts atbalsta. No sociālā viedokļa ārvalstīs studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm ir tāda pati vajadzība pēc finansiāla atbalsta kā Latvijā studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, it īpaši, ja visiem

²⁴ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 9.1. punktu.

²⁵ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2017. gada 11. oktobra sprieduma lietā Nr. 2017-10-01 18. punktu.

²⁶ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2018. gada 29. jūnija sprieduma lietā Nr. 2017-25-01 25. punktu.

²⁷ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2020. gada 2. novembra sprieduma lietā Nr. 2020-14-01 8. punktu.

²⁸ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 5. jūnija sprieduma lietā Nr. 2003-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu un 2008. gada 22. decembra sprieduma lietā Nr. 2008-11-01 13. punktu.

²⁹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2002. gada 19. marta sprieduma lietā Nr. 2001-12-01 secinājumu daļas 3.1. punktu.

Stipendiju noteikumu 30.¹punkta kritērijiem studējošie atbilst. Vajadzība pēc valsts atbalsta no sociālā viedokļa abām šīm studējošo grupām ir vienāda. Šis fakts nav apšaubīts un noliegts ne politikas plānošanas dokumentos par sociālās stipendijas “Studēt gods” ieviešanu, ne Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļas, ne Stipendiju noteikumu grozījumu izstrādes dokumentos.

Līdz ar to studējošie no daudz bērnu ģimenēm, kas ir izvēlējušies studēt Latvijā, un studējošie no daudz bērnu ģimenēm, kas ir izvēlējušies studēt ārpus Latvijas, atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

5.3. *Atšķirīgā attieksme.* Vērtējot, vai Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļa paredz vienādu vai atšķirīgu attieksmi pret studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, konstatējams, ka šī tiesību norma noteic tiesības uz sociālo stipendiju “Studēt gods” studējošajiem, kas studē Latvijas augstskolās, bet šādas tiesības nenoteic studējošajiem, kas studē augstskolās ārpus Latvijas.

Līdz ar to Augstskolu likuma 52. panta 3.¹daļa paredz atšķirīgu attieksmi pret studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs. Citiem vārdiem sakot, Augstskolu likuma 52. panta 3.¹daļa paredz atšķirīgu attieksmi pret pēc noteiktiem kritērijiem salīdzināmos apstākļos esošām personām.

5.4. *Atšķirīgās attieksmes noteikšana ar pienācīgi pieņemtu tiesību normu.* Vērtējot Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļas pieņemšanu, tiesībsargam nav šaubu, ka tā ir pieņemta Satversmē un Saeimas kārtības rullī noteiktajā kārtībā, izsludināta un publiski pieejama atbilstoši normatīvo aktu prasībām. Minētā tiesību norma ir pietiekami skaidri formulēta, lai persona varētu izprast no tās izrietošo tiesību un pienākumu saturu un paredzēt tās piemērošanas sekas.

Tādējādi Augstskolu likuma 52.panta 3.¹daļā noteiktā atšķirīgā attieksme ir noteikta likumā noteiktajā kārtībā.

5.5. *Atšķirīgās attieksmes leģitīmais mērķis.* Lai noteiktu, vai atšķirīgajai attieksmei, ko izraisa apstrīdētās normas, ir objektīvs un saprātīgs pamats, jāpārbauda, vai atšķirīgajai attieksmei ir leģitīms mērķis. Ja apstrīdētajā normā noteiktajai atšķirīgajai attieksmei nav leģitīma mērķa, nav nepieciešams izvērtēt tās atbilstību samērīguma principam.³⁰

Pieņemt tādu tiesisko regulējumu, kas rada atšķirīgu attieksmi pret savstarpēji salīdzināmām personām, likumdevējs var vienīgi tad, ja šādu rīcību attaisno sasniedzamais leģitīmais mērķis. Nosakot tiesību ierobežojumus, pienākums uzrādīt un pamatot šādu ierobežojumu leģitīmo mērķi (..) visupirms ir institūcijai, kas izdevusi apstrīdēto aktu.³¹

Tiesībsargs konstatē, ka kritērijs sociālās stipendijas “Studēt gods” saņemšanai studējošajam no daudz bērnu ģimenes – studiju vieta Latvijas augstskolās, pirmo reizi ir noteikts Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra protokola Nr. 55 "Ministru kabineta sēdes attālinātā veidā protokols" darba kārtības 38§ punktā, apstiprinot Finanšu ministrijas Informatīvo ziņojumu "Par priekšlikumiem valsts budžeta ieņēmumiem un izdevumiem 2021.gadam un ietvaram 2021.-2023.gadam" attiecīgā lēmuma 6.2.punktā paredzot, ka: “Izglītības un zinātnes ministrijai jāsaņem un līdz 2021.gada 1.martam jāiesniedz izskatīšanai Ministru kabinetā informatīvo ziņojumu kopā ar izstrādātiem regulējošo

³⁰ Sk. Satversmes tiesas 2018.gada 26.aprīļa sprieduma lietā Nr.2017-18-01 25.2.punktu.

³¹ Sk., piemēram, Satversmes tiesas 2014.gada 13.jūnija sprieduma lietā Nr.2014-02-01 13.punktu.

normatīvo aktu projektiem, kuri stājas spēkā 2021.gada 1.septembrī, par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolā jauniešiem no daudz bērnu ģimenēm, izvērtējot studenta sociāli ekonomiskos aspektus, mācību snieguma rādītājus, vecuma sliekšni, studiju vietu pieejamību un citus aspektus, atbalstu integrējot kopējā izglītības sistēmā, nepieciešamo finansējumu 2021.gadā nodrošināt no 74.resorā rezervētā finansējuma demogrāfijas pasākumiem.”³² Šajā Finanšu ministrijas informatīvajā ziņojumā nav konstatējams juridiskais pamatojums atšķirīgai attieksmei attiecībā pret studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs.³³ Tāpat attiecīgs pamatojums nav pausts Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra sēdē, kad tika skatīts attiecīgais informatīvais ziņojums un lēmuma 6.2. punktā iekļautais jautājums.³⁴

Izglītības uz zinātnes ministrijas informatīvajā ziņojuma par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm (Ministru kabinetā apstiprināts 27.05.2021. un 08.06.2021.) nav sniegts pamatojums atšķirīgai attieksmei attiecībā pret studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs.³⁵ Tāpat attiecīgs pamatojums nav izskanējis Ministru kabineta 2021.gada 27. maija un 2021.gada 8.jūnija sēdēs, kad tika skatīts Izglītības uz zinātnes ministrijas informatīvais ziņojuma par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm³⁶.

Atšķirīgas attieksmes izvērtējums nav norādīts ne 2021. gada 16. jūnija likuma "Grozījumi Augstskolu likumā" (grozījumi, ar kuriem tika ieviesta sociālā stipendija "Studēt gods") sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā)³⁷, ne Stipendiju noteikumu 2021.gada 17.augusta grozījumu sākotnējās ietekmes novērtējuma ziņojumā (anotācijā).³⁸ Par to nav diskutēts arī Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 2021.gada 8.jūnija un 2021. gada 15. jūnija sēdēs, kad tika skatīts 2021. gada 16. jūnija likuma "Grozījumi Augstskolu likumā" likumprojekts.³⁹

Lai arī no politikas plānošanas dokumentiem un normatīvo aktu izstrādes materiāliem neizriet juridiskais pamatojums par atšķirīgo attieksmi, tomēr, racionāli vērtējot attiecīgo informāciju, tiesībsargs secina - nostāja, ka sociālā stipendija "Studēt gods" pienākas tikai Latvijas augstskolās studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, bet nepienākas ārvalstīs studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, ir bijusi politiskā izšķiršanās, kas ir notikusi budžeta veidošanas procesā finansiālu apsvērumu dēļ. Tas būtībā izriet no Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra protokola Nr.55 darba kārtības 38§ punkta lēmuma 6.2.punktā dotā uzdevums – sagatavot priekšlikumus atbalsta sniegšanai studijām tikai Latvijas augstskolās. Dotais uzdevums attiecīgi ir bijis atskaites punkts⁴⁰ politika dokumentu un tiesiskā regulējuma saturam. Lai arī Izglītības uz zinātnes

³² Sk. Ministru kabineta 2020. gada 22. septembra protokola Nr. 55 "Ministru kabineta sēdes attālinātā veidā protokols" 38.§, <https://likumi.lv/ta/id/317645>

³³ Sk. <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40491864&mode=mk&date=2020-09-22>

³⁴ 2020. gada 22. septembra Ministru kabineta sēdes ieraksts (sākot ar 42. minūti), <https://www.youtube.com/watch?v=reSNtbCwg0Y&list=PLxxK65h4EFyfkjleZFt6jWxJ6etHK3CgV&index=155>

³⁵ <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975>

³⁶ Ministru kabineta 27.05.2021. sēdes ieraksts <https://www.youtube.com/watch?v=3ONZF2wqCb4&list=PLxxK65h4EFyfkjleZFt6jWxJ6etHK3CgV&index=107>; Ministru kabineta 08.06.2021. sēdes ieraksts

<https://www.youtube.com/watch?v=OkP4qYvtDLE&list=PLxxK65h4EFyfkjleZFt6jWxJ6etHK3CgV&index=166>

³⁷ <https://titania.saeima.lv/LIVS13/SaeimaLIVS13.nsf/0/7A0950D4308A51ACC22586E80043295C?OpenDocument>

³⁸ <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40506355&mode=mk&date=2021-08-17>

³⁹ Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 08.06.2021. sēde <https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/B99A441577401F21C22586E900446556?OpenDocument>; Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 15.06.2021. sēde

<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/CE646A7B2AA6292EC22586F40041887E?OpenDocument>

⁴⁰ Sk. Informatīvā ziņojuma par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm 1.lpp. <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975>; sk. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas 08.06.2021. sēdē Izglītības un zinātnes ministrijas pārstāvju prezentāciju par likumprojektu (sākt no 2:35 minūtes).

ministrijas informatīvajā ziņojumā par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm ir minēti dati par ārvalstīs studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm⁴¹, tomēr šim datiem pieņemtā tiesiskā regulējuma kontekstā nav piešķirta nekāda nozīme.

Satversmes tiesas judikatūrā ir nostiprināta atziņa, ka budžeta intereses var būt kā apsvērums pamattiesību ierobežošanai, taču šāds apsvērums pats par sevi nav pietiekams⁴². Tiesībsargs uzskata, ka minētās atziņas pēc analogijas ir attiecināma arī uz analizējamo jautājumu. Proti, politiskā izšķiršanās šādi atšķirīgi attieksmei nav pietiekams mērķis, lai studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstu augstskolā, tiktu liegtas tiesības uz sociālo atbalstu, ņemot vērā, ka šiem studējošajiem kā daudz bērnu ģimeņu pārstāvim ir tādas pašas vajadzības no sociālā viedokļa, kā Latvijas augstskolā studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesībpolitiskie apsvērumi nosaka sasniedzamo mērķi, t.i., vispārēja rakstura ekonomiskās, politiskās vai sociālās izmaiņas. Savukārt juridisko apsvērumu rezultāts ir noteikumi, kas jāievēro nevis tādēļ, ka tie paši par sevi nodrošinātu vēlamo ekonomisko, politisko un sociālo situāciju, bet gan tādēļ, ka to prasa tiesiskums. Proti, tiesiskuma princips citstarp prasa, lai, pieņemot jaunu regulējumu vai arī grozot spēkā esošo tiesisko regulējumu, lēmuma pieņēmējs ievērotu gan atbilstošu procedūru, gan augstāka juridiskā spēka tiesību normu prasības.⁴³ Demokrātiskā tiesiskā valstī likumdevējam citstarp jāizvērtē likumdošanas procesā plānota personas pamattiesību ierobežojuma satversmība. Šis likumdevēja pienākums pastāv neatkarīgi no tā, kāda ir likumdevēja politiskā nostāja par attiecīgā jautājuma iespējamiem risinājumiem. Proti, likumdevējs ir tiesīgs savas rīcības brīvības ietvaros izdarīt politisku izšķiršanos par labu vienam vai otram tiesiskā regulējuma variantam. Tomēr likumdevējam jāpārliedzinās, ka tā izraudzītais tiesiskais regulējums atbilst augstāka juridiskā spēka tiesību normām.

Ņemot vērā minēto, tiesībsargs secina, ka likumdevējs nav norādījis un pamatojis sociālās stipendijas "Studēt gods" piešķiršanas nosacījumu atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi. Līdz ar to ir pamats atzīt, ka likumdevējs, paredzot Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļā nosacījumu, ka tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam ir tikai studējošajam, kas studē Latvijā, ir pārkāpis Satversmes 91.pantā nostiprināto vienlīdzības principu.

Līdz ar to likumdevējs, izveidojot sociālo atbalstu - sociālo stipendiju "Studēt gods" nav izpildījis no 109.panta izrietošo pozitīvo pienākumu, proti, izveidot tādu sociālo stipendiju "Studēt gods", kas atbilst vienlīdzības principam.

5.6. Par atšķirīgās attieksmes leģitīmo mērķi un samērīgumu pēc sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma pieņemšanas.

5.6.1. Neatkāpjoties no tiesībsarga izdarītajiem secinājumiem, cita starpā ir norādāms, ka tiesībsargs pārbaudes lietas izskatīšanas laikā (pēc tiesiskā regulējuma pieņemšanas) saņēma skaidrojumu par sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesisko regulējumu no Izglītības un zinātnes ministrijas. Tās ieskatā, tiesiskais regulējums ir objektīvs un saprātīgs, tam ir leģitīms mērķis un ir ievērots samērīguma princips, balstoties uz sekojošiem apsvērumiem.

Pirmkārt, Izglītības un zinātnes ministrija norāda, ka kopumā Eiropas Savienībā (turpmāk – ES) darbojas princips, ka pakalpojums tiek sniegts pēc iespējas tuvu dzīves

<https://titania.saeima.lv/livs/saeimasnotikumi.nsf/0/B99A441577401F21C22586E900446556?OpenDocument>;

⁴¹ Sk. Informatīvā ziņojuma par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm 3.lpp.

<https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975>

⁴² Salīdzinājumam skatīt Satversmes tiesas 2018. gada 15. maija sprieduma lietā Nr. 2017-15-01 21.2.punktu.

⁴³ Sk. Satversmes tiesas 2013. gada 19. novembra sprieduma lietā Nr. 2013-09-01 10. punktu.

vietai vai šajā gadījumā – augstākās izglītības iegūšanas vietai. Piemēram, Vācijā studējošiem ir pieejami dažādi atbalsta instrumenti augstākās izglītības iegūšanai, gan stipendiju (neatmaksājamo grantu), gan aizdevuma veidā. Taču tie visi tiek pielietoti studijām Vācijā. Ja Vācijas pilsonis studē Latvijā, viņš to dara par maksu, neskatoties uz to, ka Vācijas augstākā izglītība ir bezmaksas. Tāpat arī Latvijas valsts budžeta apmaksātie atbalsta instrumenti augstākās izglītības iegūšanai ir pieejami studijām Latvijā.

Otrkārt, likumdevēja regulējums neparedz jēlkādus pārvietošanās ierobežojumus ES, jo ES katrai valstij ir sava, autonoma augstākās izglītības finansēšanas sistēma, kas ir orientēta uz valsts tautsaimniecības izaugsmes veicināšanu konkrētajā valstī. ES veicina brīvu pārvietošanos izglītības iegūšanas nolūkā, izmantojot mobilitātes programmas, bet neietekmējot ES valstu augstākās izglītības finansēšanas sistēmas. Saskaņā ar subsidiaritātes principu ES katra dalībvalsts par savu augstākās izglītības politiku lemj atsevišķi, tostarp par augstākās izglītības finansēšanu.

Treškārt, Izglītības un zinātnes ministrija vērš uzmanību, ka, savulaik gatavojot konceptuālo ziņojumu par valsts garantētiem studiju un studējošo kredītiem⁴⁴, tika pārbaudīts, cik no ārvalstīs studējošiem atgriežas un kļūst par Latvijas nodokļu maksātājiem.

Dati par personām, kuras studijām ārvalstīs bija saņēmušas studiju un studējošo kredītus un pēc ārvalstu augstākās izglītības iestādes absolvēšanas ir/bija nodarbināti Latvijā

(ir Latvijas rezidenti)

Informācija par 2014.-2016.gadu⁴⁵

2014.gads							
uz 01.01.2015		uz 01.01.2016		uz 01.01.2017		uz 01.01.2018	
Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %
23	27,38%	32	38,10%	27	32,14%	25	29,76%

2015.gads					
uz 01.01.2016		uz 01.01.2017		uz 01.01.2018	
Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %
17	23,29%	24	32,88%	23	31,51%

2016.gads			
uz 01.01.2017		uz 01.01.2018	
Absolventu skaits	Īpatsvars, %	Absolventu skaits	Īpatsvars, %
21	25,30%	31	37,35%

⁴⁴ Ministru kabineta 2019. gada 17. jūlija rīkojums Nr. 382 "Par konceptuālo ziņojumu "Par studiju un studējošo kredītēšanas no kredītiestāžu līdzekļiem ar valsts vārdā sniegto galvojumu modeļa maiņu" (prot. Nr. 33 76. §).

⁴⁵ <https://likumi.lv/ta/id/308338-par-konceptualo-zinojumu-par-studiju-un-studejoso-kreditesanas-no-kreditiestazu-lidzekliem-ar-valsts-varda-sniegto-galvojumu>

Izglītības un zinātnes ministrija norāda - dati parādīja, ka lielākā daļa no ārvalstīs studējošiem (virs trim ceturtdaļām) pēc studijām ārvalstīs neatgriežas Latvijā un neklūst par Latvijas nodokļu maksātājiem. Savukārt risinājumam jābūt taisnīgam un samērīgam ne tikai pret studējošiem, bet arī pret Latvijas nodokļu maksātājiem, kuriem savādāk būtu jālīdzfinansē augstākās izglītības iegūšana tiem, kas pārsvarā pēc tam nesniedz ieguldījumu Latvijas budžetā. Savukārt saskaņā ar ministrijas izveidotā absolventu monitoringa datiem, tikai aptuveni 1% no Latvijā studējošiem emigrē pēc absolvēšanas. Attiecīgi, šie dati par emigrācijas tendencēm atkarībā no studiju valsts izvēles ietekmē arī demogrāfijas politikas veidošanu.

Ceturtkārt, Izglītības un zinātnes ministrija, gatavojot noteikumus, cita starpā pētīja piemēram, privātā sociālo stipendiju fonda "Vītoli fonds" pieeju. "Vītoli fonda" pieeja ir ne tikai sniegt atbalstu studijām Latvijā, bet, piemēram, arī pieprasīt stipendiju atmaksu, ja studijas netiek pabeigtas. Salīdzinot ar to, Izglītības un zinātnes ministrija esot secinājusi, ka normatīvais regulējums par valsts budžeta finansēto "Studēt gods" stipendiju ir labvēlīgāks studējošiem.

5.6.2. Tiesībsargs konstatē - lai arī Izglītības un zinātnes ministrija skaidri neidentificē atšķirīgās attieksmes mērķi, tomēr no sniegtā skaidrojuma var secināt, ka viens no mērķiem ir citu nodokļu maksātāju interešu aizsardzība, taisnīgi izlietojot budžeta līdzekļus sociālā atbalsta sniegšanā studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm. Otrs – veicināt, ka studējošie no daudz bērnu ģimenēm izvēlās studijas Latvijas augstskolā, jo ar lielu ticamību vēlāk tas dos pozitīvu pienesumu Latvijas ekonomikai.

Atšķirīgai attieksmei ir jābūt saistītai ar leģitīmu mērķu sasniegšanu. Leģitīmam jābūt gan visa tiesiskā noregulējuma (likuma) mērķim pašam par sevi (eksternais mērķis), gan līdzeklim tā sasniegšanai – atšķirīgajai attieksmei (internais mērķis).⁴⁶

Tiesībsargam nav šaubu par noregulējuma mērķu leģitimitāti. Tāpat nav šaubu par atšķirīgās attieksmes mērķu leģitimitāti. Tomēr tiesībsargam ir šaubas, vai tiesiskā regulējuma mērķi var sasniegt ar atšķirīgas attieksmes noteikšanu.

Atkārtoti jāvērs uzmanība, kāpēc šāda sociālā stipendija "Studēt gods" tika ieviesta. No Izglītības un zinātnes ministrijas informatīvajā ziņojuma "Par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm" izriet, ka sociālās stipendijas "Studēt gods" sociālā dimensija cita starpā balstās aptaujas rezultātā iegūtajos datos, proti, ka vairāk nekā 80% daudz bērnu ģimeņu bērnu augstākās izglītības studiju uzsākšana un programmas izvēle ir atkarīga no ārējās finanšu palīdzības – pieejamām budžeta vietām, stipendijām vai studiju kredītiem.⁴⁷ Šajā ziņojumā un sociālās stipendijas "Studēt gods" tiesiskā regulējuma izstrādes materiālos jautājums par valsts atbalsta neesamību augstākās izglītības iegūšanas procesā tieši sociālajā dimensijā (t.sk. ar no šīs politikas neesamības izrietošajām sekām) un finansiāla atbalsta nepietiekamība, nevis studiju vieta, ir izklāstīta kā vispārēja problēma, kas skar visas daudz bērnu ģimenes. Tas spilgti saskatāms arī politiķu retorikā, diskutējot par šī sociālā atbalsta ieviešanu. Piemēram, Ministru kabineta 2021.gada 27. maija sēdē, komentējot izglītības un zinātnes ministres prezentāciju par

⁴⁶ Egils Levits, Par tiesiskās vienlīdzības principu. "Latvijas Vēstnesis" laidieni: 08.05.2003., Nr. 68.

⁴⁷ Informatīvais ziņojums par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm. 5.lpp. Apstiprināts Ministru kabinetā 27.05.2021. un 08.06.2021. (VSS-327; TA-1263). Pieejams: <https://tap.mk.gov.lv/lv/mk/tap/?pid=40500975>

informatīvo ziņojumu “Par valsts atbalstu studijām Latvijas augstskolās studējošiem no daudz bērnu ģimenēm”, Ministru prezidents uzsvēra, ka:

- doma par šādas sociālās stipendijas ieviešanu ir ļoti pareiza. Vajadzētu tā, ka jebkuram jauniešim Latvijā, kas ir spējīgs un gribošs studēt, tas varētu studēt;
- ģimeniskais, mantiskais stāvoklis nevarētu būt ierobežojošais faktors. Šis ir veids, kā palīdzēt finansiāli tiem, kuriem ar nauda ir nozīmīgs šķērslis studijām;
- daudz bērnu ģimenēm (tai skaitā) ir lielāki izaicinājumi finansiāli. Ir atšķirība, ja viens vai divi pelna naudu, vai vieniem ir viens apgādājams vai trīs un vairāk apgādājami uz to pašu algu.⁴⁸

Tāpat Ministru kabineta 2021. gada 27. maija sēdē Ministru prezidents, reflektējot uz Latvijas Studentu apvienības prezidenta tēzi par korelāciju starp ģimenes locekļu skaitu un mācību rezultātu sasniegumiem, uzsvēra atbalsta nepieciešamības sociālo apstākļu nozīmīgumu, norādot, ka īstā cēloņsakarība šim sociālajam atbalstam ir tēze – jo vairāk bērnu ģimenē, jo biežāk ir grūtības ar finansēm, iespējams, ar pašu vecāku izglītību un motivācijas līmeni. Ar sociālo stipendiju “Studēt gods” tiekam pie tā, kā palīdzēt tiem, kam tiešām palīdzība ir lietderīga un vajadzīga.⁴⁹

Tāpat sociālā realitāte liecina, ka vienlīdz visām daudz bērnu ģimenēm ir un var būt finansiālas grūtības “palaist” bērnus studēt. Sociālā realitātē arī tad, ja studējošais no daudz bērnu ģimenes atbilstoši savām spējām un interesēm izvēlas studēt ārpus Latvijas, tad šī izvēle nemazina ģimenes vajadzību pēc valsts atbalsta. No sociālā viedokļa ārvalstīs studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm un viņu ģimenēm ir tāda pati vajadzība pēc finansiāla atbalsta kā Latvijā studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, it īpaši, ja visiem Stipendiju noteikumu 30.1.punkta kritērijiem studējošie atbilst. Nepieciešamība pēc valsts atbalsta no sociālo vajadzību viedokļa abām šīm studējošo grupām ir vienāda. Nav konstatējami racionāli apsvērumi, kas šo uzskatu atzītu par nepatiesu. Tiesībsargs nekonstatē nevienu apstākli, kas liecinātu, ka sociālā dimensija tām daudz bērnu ģimenēm, kurās ir studējošie ārvalstu augstskolās, ir atšķirīga no tām ģimenēm, kurās ir studējošie Latvijas augstskolās. Un ja šādu atšķirību nav, tad nav tiesiska pamata pret šīm divām grupām noteikt atšķirīgu attieksmi.

Izglītības un zinātnes ministrijas apsvērumi par atšķirīgas attieksmes mērķiem, pirmkārt, nesniedz atbildi uz būtiskāko vienlīdzīgas attieksmes jautājumu, ar ko attiecīgās grupas atšķiras no sociālo vajadzību viedokļa, ievērojot, ka sociālā stipendija “Studēt gods” ir izveidota kā sociālā atbalsta sistēmas elements studējošajam un daudz bērnu ģimenei kopumā. Sociālā stipendija “Studēt gods” netika veidota kā augstākās izglītības finansēšanas līdzeklis, bet kā sociālā atbalsta līdzeklis.

Otrkārt, lai arī valsts vēlme piesaistīt studējošos studijām Latvijā, tos iespējami veidojot kā Latvijas nodokļu maksātājus, ir racionāla, tomēr tā nesaskan ar sociālās stipendijas “Studēt gods” mērķiem. Ir jāņem vērā, ka sociālās stipendijas “Studēt gods” ieviešanas mērķi nebija veicināt Latvijas nodokļu maksātāju “vairošanu” pēc studiju pabeigšanas. Primārais mērķis bija finansiāli atbalstīt spējīgākos un sekmīgākos studējošos no sociāli aizsargājamām personu grupām, lai viņiem būtu iespēja iegūt augstāko izglītību un attiecīgi lai viņi veiksmīgāk varētu iekļauties darba tirgū un patstāvīgi varētu nodrošināt

⁴⁸ 27.05.2021. MK sēdes ieraktu no 39:25 min.

<https://www.youtube.com/watch?v=3ONZF2wqCb4&list=PLxxK65h4EFyfkjleZFt6jWxJ6etHK3CgV&index=107>

⁴⁹ 27.05.2021. MK sēdes ieraktu no 51:48 min.

<https://www.youtube.com/watch?v=3ONZF2wqCb4&list=PLxxK65h4EFyfkjleZFt6jWxJ6etHK3CgV&index=107>

pienācīgu dzīves līmeni. Tātad pēc būtības mērķis ir vērsts uz atbalstu daudz bērnu ģimenēm, lai tiktu mazināta sociālā nevienlīdzība. Arī otra mērķa – uzlabot demogrāfisko situāciju, sasniegšana saskaņā ar sociālās stipendijas “Studēt gods” tiesiskā regulējuma izstrādes dokumentiem ir saistīta ar atbalsta došanu daudz bērnu ģimenēm, lai studējošie kļūtu ekonomiski patstāvīgi, kas attiecīgi ir nosacījums demogrāfijas attīstībai ne vien no studējošās puses, kas kā Latvijas nodokļu maksātājs paliktu Latvijā un tiešā veidā veicinātu demogrāfiju, bet arī lai viņa ģimene to veicinātu. Fakts, ka pēc studiju pabeigšanas Latvijā studējošais no daudz bērnu ģimenes kļūst par nodokļu maksātāju Latvijā protams ir ieguvums Latvijas ekonomikai, taču tas nenozīmē, ka tādējādi tiks maksimāli efektīvi veicināta demogrāfiskā situācija.

Treškārt, sociālā stipendija “Studēt gods” pēc būtības ir atbalsts ne tikai studējošajiem kā potenciālajiem Latvijas nodokļu maksātājiem, bet arī viņu ģimenēm kā valsts “pateicības žests” par uzdrīkstēšanos veidot šādu lielu ģimeni.

Ceturtkārt, tiesībsargs uzskata, ka nav korekti par atskaiti izmantot statistiku par studiju un studējošo kredītiem, lemjot par sociālo stipendiju “Studēt gods”. Proti, sociālās stipendijas “Studēt gods” piešķiršanas brīdī nav taisnīgi uz studējošajiem, kas uzsāk studijas, attiecināt statistiku par citu studējošo izvēlēm. Šāda pieeja nav vērsta ne uz sociālās stipendijas “Studēt gods”, ne uz nevienlīdzības mazināšanas mērķu sasniegšanu. Drīzāk šādu attieksmi var uzskatīt kā sava veida “nonivelējumu”, ka tas studējošais no daudz bērnu ģimenes, kas ir atļāvis studēt ārvalsts augstskolā, valstij ir mazāk svarīgs.

Piektkārt, var pieņemt, ka līdzeklis – vairot Latvijas nodokļu maksātājus, ir adekvāts risinājums sociālās stipendijas “Studēt gods” ietvarā. Tomēr nav noliedzams, ka vispārējais aizliegums pretendēt uz sociālās stipendijas “Studēt gods” studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs, ir netaisnīga attieksme pret tiem studējošajiem, kas saskaņā ar statistikas datu prognozēm atgriezīsies Latvijā kā nodokļu maksātāji uzreiz pēc studijām ārvalstīs.

Sestkārt, nav pamatots Izglītības un zinātnes ministrija viedoklis, ka, nenosakot atšķirīgu attieksmi pret studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kuri studē augstskolā ārpus Latvijas, valsts pieļautu netaisnīgu attieksmi pret Latvijas nodokļu maksātājiem, kas līdzfinansē augstākās izglītības iegūšanu tiem, kas pārsvarā pēc tam nesniedz ieguldījumu Latvijas budžetā. Nodokļus maksā arī daudz bērnu ģimenes, kuru bērni studē ārvalstīs. Nav taisnīgi šo nodokļu maksātāju intereses nonivelēt kā nesvarīgas iepretim citu nodokļu maksātāju interesēm.

Turklāt, vispārzināms ir fakts, ka personu mobilitāte pēc studijām, t.sk. Latvijā, nav statiska. Tā ir dinamiska, proti, ja daļa studējošo neatgriežas Latvijā kā nodokļu maksātāji uzreiz pēc studijām, tas pats par sevi nenozīmē, ka viņi neatgriezīsies nākotnē. Salīdzinošas statistikas par neatgriezenisku saišu zudumu ar Latviju nav. Tiesībsarga skatījumā, uz studējošajiem no daudz bērnu ģimenēm, kas studē ārvalstīs, jālūkojas plašāk, proti, vai un kā šie cilvēki uztur saikni ar Latviju. Tuvredzīgi ir uzskatīt, ka studējošajiem, kas studē ārvalstīs, saikne ar Latviju ir zudusi. Tieši otrādi, tiesībsargs uzskata, ka studējošajiem, kas studē ārvalsts augstskolā, ir cieša saikne ar Latviju, jo ar lielu ticamību studējošajiem, studējot joprojām tiek sniegts atbalsts no ģimenes (kas savukārt sagaida cieņpilnu un vienlīdzīgu atbalstu no valsts sociālās stipendijas “Studēt gods” veidolā), bet pēc studijām visticamāk atbalsts ģimenei ir atgriezenisks.

Septītkārt, saikni ar valsti neveido tikai būšana par Latvijas nodokļu maksātāju. Saikni ar Latviju veido arī valsts attieksme, t.sk. tad, kad attiecīgajam studējošajam ārvalstīs ir tāda pati nepieciešamība pēc atbalsta, kā Latvijā studējošajam no daudz bērnu ģimenes. Ar nepamatoti atšķirīgu attieksmi un nonivelēšanu – valsts ne vien veicina

saiknes zaudēšanu ar valsti, bet arī mazina sociālās stipendijās “Studētgodis” izvirzīto mērķu sasniegšanu.

Astotkārt, papildu Izglītības un zinātnes ministrijas apsvērumam par vēlmi studējošos piesaistīt Latvijas augstskolām, tiesībsargs konstatē, ka Stipendiju noteikumu 30.⁴punkts paredz, ka sociālo stipendiju “Studētgodis” [...] izmaksā studiju mobilitātes laikā. Studiju mobilitāte iekļauj studijas ārpus valsts (piemēram, uz laiku no 3-12 mēnešiem).⁵⁰ Tā kā normatīvais regulējums jau pašlaik pieļauj, ka atbalsts tiek sniegts, arī studējot ārpus Latvijas, tiesībsarga skatījumā, šis arguments pats par sevi nav pietiekams, lai attaisnotu atšķirīgo attieksmi pret ārvalstīs studējošajiem daudz bērnu ģimeņu pārstāvjiem.

Tiesībsargs uzskata, - veicināt daudz bērnu ģimeņu studējošo izvēli par labu Latvijas augstskolām, lai tie pēcāk kļūtu par Latvijas nodokļu maksātājiem, efektīvāk var ar citiem līdzekļiem. Piemēram, Stipendiju noteikumu 11.punkts jau pirms sociālās stipendijas “Studētgodis” ieviešanas paredzēja un arī šobrīd paredz priekšrocības studējošajiem no daudz bērnu ģimeņiem pretendēt uz stipendiju no Latvijas augstākās izglītības iestādes stipendiju fonda. Pareizāka valsts rīcība ir ieviest vēl citus līdzīgus atbalsta veidus, lai motivētu studējošos izvēlēties studiju vietu Latvijā, nevis liegt iespēju uz valsts atbalstu personām no daudz bērnu ģimeņiem, kas studē ārvalstīs, attiecīgi daļēji zaudējot šo ģimeņu ticību valstij.

Tāpat konstatējams, ka Latvijā studējošajiem jauniešiem jau pašlaik ir iespējams saņemt dažādas stipendijas, piemēram, Latvijas Universitāte, piedāvā trīs veidu stipendijas – mecenātu stipendijas, valsts stipendiju un citu valstu stipendijas⁵¹; Rīgas Tehniskā universitāte piedāvā savas universitātes stipendijas, mecenātu stipendijas un valsts stipendijas. Tāpat privātās augstskolas piedāvā savas stipendijas, piemēram, Biznesa augstskola Turība⁵² vai Transporta un sakaru institūts.⁵³ Valstij ir visas iespējas veidot sadarbību ar augstskolām ar mērķi mudināt tās ieviest arī citus studiju piesaistes instrumentus.

6. Secinājumi

Tiesībsargs uzskata, ka ar Izglītības un zinātnes ministrijas izvirzīto atšķirīgas attieksmes pamatojumu nav iespējams pilnvērtīgi un taisnīgi sasniegt sociālās stipendijas “Studētgodis” regulējuma mērķus. Labums, ko sabiedrība iegūst ar atšķirīgo attieksmi pret studējošajiem no daudz bērnu ģimeņiem, kas studē ārvalstu augstskolās, nav ilgtspējīgs un taisnīgs, līdz ar to šo labumu nevar atzīt par lielāku iepretim zaudējumam, ko cieš studējošie no daudz bērnu ģimeņiem, kas studē ārvalstu augstskolās, un viņu ģimenes (tātad daļa no atbalstāmo personu loka). Īstermiņā un ilgtermiņā šāda valsts pieeja šīm ģimeņiem rada netaisnības izjūtu, kas mazina ticību valstij, līdz ar to tas negatīvi ietekmē sociālās stipendijas “Studētgodis” regulējuma mērķus. To spilgti apliecina atzinumā citētais cilvēku viedoklis.

⁵⁰ Eiropas Komisija. Mobilitātes projekts augstākās izglītības studentiem un personālam. Pieejam: < <https://erasmus-plus.ec.europa.eu/lv/programme-guide/part-b-information-about-the-actions-covered-by-this-guide/key-action-1-learning-mobility-of-individuals/mobility-projects-for-higher-education-students-and-staff> >

⁵¹ Latvijas Universitāte. Gribu studēt. Stipendijas. Pieejams: <https://www.lu.lv/gribustudet/stipendijas-un-krediti/stipendijas/>

⁵² Biznesa augstskola “Turība.” Budžeta vietas un stipendijas. Pieejams: <https://www.turiba.lv/lv/uznemsana/budzeta-vietas-un-stipendijas>

⁵³ Transporta un sakaru institūts. Lojalitātes programma un atlaides. Pieejams: <https://tsi.lv/lv/toposajiem-studentiem/lojalitates-programma-un-atlaides/>

Ņemot vērā minēto, tiesībsargs uzskata, ka likumdevēja noteiktā atšķirīgā attieksme, paredzot Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļā nosacījumu, ka tiesības saņemt stipendiju sociālajam atbalstam ir tikai studējošajam, kas studē Latvijā, neatbilst samērīguma principam. Līdz ar to likumdevējs nav ievērojis Satversmes 91.pantā nostiprināto vienlīdzības principu. Attiecīgi likumdevējs, izveidojot sociālo atbalstu - sociālo stipendiju "Studēt gods" nav izpildījis no Satversmes 109.panta izrietošo pozitīvo pienākumu izveidot tādu sociālo stipendiju "Studēt gods", kas atbilst vienlīdzības principam.

7. Tiesībsarga rekomendācija

Tiesībsarga likuma 25.panta pirmā daļa paredz, ka tiesībsargs pārbaudes lietu pabeidz ar lietā iesaistīto personu izlīgumu vai tiesībsarga atzinumu.

Savukārt šī likuma 12. panta 4. punkts nosaka, ka tiesībsargs, izskatot pārbaudes lietu sniedz Saeimai, Ministru kabinetam, pašvaldībām vai citām iestādēm ieteikumus attiecībā uz tiesību aktu izdošanu vai grozīšanu.

Ņemot vērā pārbaudes lietā konstatēto, tiesībsargs rekomendē līdz **2024. gada 1. jūnijam** veikt grozījumus Augstskolu likuma 52. panta 3.¹ daļā, paredzot, ka tiesības saņemt sociālo stipendiju "Studēt gods" ir arī studējošajam no daudz bērnu ģimenes, kurš studē augstskolā ārpus Latvijas.

Ar cieņu
tiesībsargs

Juris Jansons

Šis dokuments ir parakstīts ar drošu elektronisko parakstu un satur laika zīmogu